

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Бондарчук В.О.

*кандидат мистецтвознавства, доцент,
Національна музична академія України імені П.І. Чайковського*

ТВОРЧА БІОГРАФІЯ ЯК ЯВИЩЕ КУЛЬТУРИ: СУТНІСТЬ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПОНЯТТЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У площині розгалуженої артикуляції сучасного мистецтвознавства, культурології, історії, соціології, психології, філософії кристалізується потужна категоріальна одиниця – біографія [13, с. 96]. Семантичні кордони заявленого поняття окреслені, насамперед, проблемою пізнання особистості, дослідження і вивчення якої направлені на висвітлення життєвого і творчого шляху людини за умови включення її в комунікативний контекст часу. Як зазначено в енциклопедичному словнику: «Біографія (від *біо* «...» і грецьк. *графо* – пишу)» – це життєпис [3, с. 179]. Тож біографію слід розглядати як історико-культурне явище, феномен наукових теорій. Відтак, сутність «біографістики» об'єднує різні види, роди й типи біографічного дослідження, що склалися історично, предмет і напрям літературної та наукової діяльності, а також саме мистецтво створювати життєписи [10, с. 124].

Засновник російської біографістики – І. Беленький, концептуальні погляди якого формувалися на аналізі біографії як історико-пізнавального явища, дає визначення біографії як одного з найважливіших концептів особистісної свідомості людини і, водночас, культурно-історичної свідомості суспільства, що віддзеркалює: буття особистості в річищі історичного часу, її життя у відміряних для неї термінах, її смисловий зміст; сприйняття і оцінку індивідуальної особистості в соціумі, в культурі і в її пам'яті; численність форм опису і розуміння особистісної індивідуальності в соціально-комунікативній практиці буденності; образ конкретної особистості і її долі в творах художньої літератури і мистецтва; осмислення конкретного індивідуального буття в історичному пізнанні [2, с. 1].

Старший науковий співробітник НАН України В.І. Попик, обґрунтовуючи позиціонування біографістики як окремої спеціальної історичної дисципліни, сутність якої сформована напрацюваннями теоретичних проблем біографічних досліджень, розглядає біографію як: проекцію індивідуального шляху особистості; нарративну форму його відображення; літературний жанр біографічної творчості; напрям дослідницької роботи науковців і його осмислення; вивчення в історичній науці; теорію й методіку; спрямування видавничої та інформаційної діяльності; розділ систематизації друків біографічного змісту в бібліотечній і книготорговельній практиці [10, с. 124].

В результаті систематизації і узагальнених класифікацій сформовано типи біографій, які представлені як: літопис життя і діяльності особистості; енциклопедія життя і творчості (хронологія); книги з позначенням «Матеріали для біографії»; монографії на зразок «Життя і творчість»; наукова біографія; літературна біографія; художня біографія; критико-біографічний опис; науково-популярна біографія; коротка біографічна довідка.

Формуючи концепцію історичного пізнання дійсності крізь призму історіографічної ситуації та окреслюючи стратегії сучасних біографічних досліджень, Т. Попова зазначає, що система типів біографічного аналізу має чітку власну структуротворчу організованість та пропонує: 1) об'єднувати різні типи біографій в єдине тематичне поле: людина в просторі об'єктивної драми історії; 2) визначати конкретний ракурс аналізу: «внутрішня біографія», «еволюція душі», «екзистенціальна біографія», «приватна біографія», «зовнішня біографія», «кар'єрна біографія», «професійна біографія». Вчена стверджує, що за вихідними теоретичними позиціями слід орієнтуватися на принципово відмінні зразки, такі як – мікроісторію, психоісторію, модель раціонального вибору, теорію культурної і гендерної ідентичності [11, с. 19].

Усі із запропонованих типів біографічного аналізу є рівноправними між собою, але не рівнозначними, оскільки кожний із них має свої особливості, цілі, завдання, мету. Константою і структурою, яка об'єднує заявлені категоріальні одиниці в єдину поняттєву площину є їх теоретико-аналітична природа, котра в річищі своїх проявів – історико-пізнавальних та літературно-жанрових, науково-дискурсивних координат – кристалізується як непорушна самодостатня культурно-історична форма осягання і трансляції особистісного індивідуального досвіду людини [2, с. 1].

Узагальнююча сутність біографії як явища, з'ясовується, що вона знаходиться на одному семантичному рівні з такими понятійними парами в українській та англійських мовах, як: «біографія» – “biographi”, «історія» – “histori” та «література» – “literature” [10, с. 124]. В контексті наукового розгалуження і трансформації поняття, утворилися такі семантично-структуровані моделі як: колективна біографія, прагматична біографія, біографа, змістова біографія [10].

Запропонована диференціація стимулювала стрімкий відхід від анахронічного лінійного соціалізованого життєпису і кристалізації нового світоглядного сутнісного наповнення поняття з деталізованим самостійним значенням. Зазначена модель динамічно закріпилася у концептах філософії, літературознавства, культурології, формуючи ядро сучасного бачення проблеми [10, с. 125].

Біографія, як опис життя окремої індивідуальності, активно і потенційно вкарбовується у контекст історичної думки, культурологічних та мистецтвознавчих концепцій, релігійної фактографії. Її структура значно розширює свої координати виокремлюючи із загального тексту особистісне, інтимне. Творча особистість знаходиться на перетині різних світоглядних, наукових, мистецтвознавчих та культурологічних дискусій, заповнюючи семантичні кордони поняття новими смислами та тлумаченнями. В наслідок

потужного наукового дискурсу біографіка змінює власні ключові орієнтири і стимулює до формування семантичних структур таких як: «біографічний жанр», «біографічна література», «біографічний метод», «мистецтво біографії», які герметизували багатозначність текстуально виражених життєвих описів, і всі форми їх дослідження [2, с. 3].

Список використаних джерел:

1. Аврелий Марк. Наедине с собой: Кн. 2. Абзац 17. URL: <https://psylib.org.ua/books/avrel01/txt01.htm> (дата обращения: 12.07.2017).
2. Беленький И. Л. Биография и биографика в отечественной культурно-исторической традиции // История через личность: историческая биография сегодня. Москва: Вестник МГУКИ, 2005. С. 37–54.
3. Біографія. // Український Радянський Енциклопедичний Словник: в 3 т. Т. 1: А–Калібр. 2-ге вид. Київ: УРЕ, 1986. С. 179.
4. Вергилий М. П. Георгики // Вергилий М. П.. Георгики. Москва: Эксмо, 2007. С. 10-40.
5. Мовчан В. С. Етика. Навчальний посібник / К.: Знання, 2007.- 483 с.
6. Монтень М. Опыты: в 2 кн. / пер. А. С. Бобовича и др. Кн. 1. Москва: Голос, 1992.
7. Новых А. АллатРа. Киев: АллатРа, 2013. 878 с.
8. Пачеко С. Отрывки из книги «Искусство живописи, ее древность и величие». Мастера искусства об искусстве. Избранные отрывки из писем, дневников, речей и трактатов: в 4 т. / под общ. ред. Д. Аркина и Б. Терновца. Москва; Ленинград: Изогиз, 1936–1939. Т. 1: Ренессанс и (XV–XVIII вв.) / ред А. Губер, А. Сидоров; ввводн. ст. Л. Пинского. Москва; Ленинград: Изогиз, 1936. С. 396 – 438.
9. Петрина А. Б. Научная биография в российской культурной и интеллектуальной традиции: поиск новой модели: дис. ... канд. исторических наук: спец. 24.00.01 Теория и история культуры / Омский гос. ун-т путей сообщ. Омск, 2009. 182 с.
10. Попик В. І. Світоглядні засади розвитку української біографістики та формування національних ресурсів біографічної інформації ХХ століття // Українська біографістика: зб. наук. пр. Ін-ту біогр. дослідж. Київ, 2008. Вип. 4. С. 8–40.
11. Попова Т. Н. Жизнеописание ученого-историка на перекрестке историографических традиций: теория, методология, практика // Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. Київ, 2015. № 8. С. 15–40.
12. Попова Т. Н. Историография в человеческом измерении // Історіографічні дослідження в Україні. 2012. Вип. 22. С. 265–292.
13. Попович О. В. Біографія як феномен культури // Гуманітарний часопис. 2011. № 2. С. 96–103.
14. Редя В. Я. Музично-критична діяльність П. І. Чайковського // Мистецтвознавчі записки: зб. наук. пр. / Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистецтв. Київ, 2010. Вип. 18. С. 3–9.
15. Стравинский И. Выразительность музыки // Игорь Стравинский. Диалоги. Воспоминания. Размышления. Комментарии / сост., послесл. и общ. ред. М. С. Друскина. Ленинград: Музыка, 1971. С. 215-217.
16. Таранов П. С. Сократ // Таранов П. С. 120 философов: Жизнь. Судьба. Учение. Мысли. Универсальный аналитический справочник по истории философии: в 2 т. Т. 2. Симферополь: Реноме, 2005. С. 109-110.
17. Теофраст. Характеристики // Электронная библиотека royallib.com. URL: royallib.com/book/teofrast/harakteristiki.htm (дата обращения: 12.07.2017).
18. Тураев Б. А. Рассказ египтянина Синухета и образцы египетских документальных автобиографий. Москва: Т-во скоропеч. А. А. Левенсон, 1915. 77 с.